

شورای عالی حوزه علمیه قم
مرکز مدیریت حوزه های علمیه خواهران
مدرسه علمیه فاطمیه شهرستان دامغان

تحقیق پایانی سطح دو (کارشناسی)

عنوان

پیوند اعتقاد به توحید با زندگی سالم در نهج البلاغه

استاد راهنما:
خانم زینت السادات رزم آراء

استاد داور:
دکتر علی پریمی

پژوهشگر:
آزاده خادمیان

تابستان ۹۴

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تقدیم به :

پیشگاه مقدس : اقیانوس معنویت ، جبل‌المتین آدمی زادگان ، حق‌الیقین عارفان ، قلّه رفیع سلسله
سرافراز معرفت ربّانی ، روح عبودیت الهی ، میزان و صراط‌مستقیم هدایت ، کوثر حیات بخش ابدی ،
پی‌شوای روسپیدان

امیر ولایت

مولی‌الکونین

امیر المؤمنین، علی بن ابیطالب (ع)

و تقدیم به:

پیشگاه مقدس و ملکوتی چهارده گوهر درخشان و شفیعان روز جزا

و تقدیم به پدر و مادر و همسر عزیزم

و همه مشعل داران صراط‌هدایت که در مسیر حق راهنمایم بودند.

تشکر از:

مدیریت محترم و اساتید گرامی مدرسه علمیه فاطمیه دامغان خصوصاً اساتید والامقام
سرکار خانم مهرابی و سرکار خانم رزم آراء که با بذل توجه و راهنمایی و عنایت خویش مرا
منت پذیر احساس خویش نمودند.

چکیده

اولین نعمت خداوند بر ما نعمت وجود و زندگی است . و برای این که این نعمت الهی به نحو احسن مورد استفاده انسان قرار گیرد خداوند متعال دستورات و توصیه هایی فرموده است که در کتاب ارزشمند نهج البلاغه که سخنان امیرالمؤمنین (ع) که ایشان همان قرآن ناطق می باشند این توصیه ها و شیوه رسیدن به زندگی سالم در پرتو اعتقاد و یقین به خداوند به آنها پرداخته شده است. توحید نیز به معنای یگانه دانستن خداوند و پایه ای ترین اصل اعتقادی در اسلام و مهم ترین شعار آن است. بهترین مفسر و مجری این اصل را می توان حضرت علی (علیه السلام) معرفی کرد که همواره با قرآن به تبیین آن در زندگی خویش با دیدگاهی خدامحورانه پرداخته است. یکی از شاخصه های مهم زندگی سالم در نهج البلاغه، توجه دادن به مهمترین رکن دین اسلام، یعنی اصل توحید است ، و اساسی ترین اصل اولیه در یک خانواده سالم تربیت درست افراد و اعضای خانواده است که در واقع تربیت صحیح از فرد شروع می شود بعد به خانواده و از آنجا به اجتماع منتقل می شود. این تحقیق به بررسی آثار اعتقاد به خدا در زندگی فردی و اجتماعی پرداخته که شناخت آثار وجودی اعتقاد به خدا در درون شخص و اجتماع هدف از آن بوده است؛ حاصل آنکه اعتقاد به توحید ثمرات و جلوه هایی در زندگی سالم انسان دارد که برخی از آنها عبارت از آرامش، توکل، عزت نفس در زندگی فردی و برقراری عدالت، امنیت در زندگی اجتماعی است. مباحث این تحقیق پایانی با توجه به کتاب ارزشمند نهج البلاغه و کتب مرتبط به آن به شیوه کتابخانه ای و روش توصیفی گردآوری شده است.

کلید واژه: اعتقاد، توحید، زندگی سالم، نهج البلاغه ، امام علی (علیه السلام)

بدعت های مجهول را بمیراند؛^۱ یعنی امامی که تعصب های خشک را درباره اصول نامعقول از بین ببرد و زنجیرهای خردکننده ای را که روان آدمیان را در خود می فشارد بازکند.^۲

جمع بندی

بر اساس آنچه در این فصل بیان شد، می توان چنین نتیجه گرفت که در برقراری زندگی سالم در پرتو اعتقاد به توحید براساس سخنان امیرالمؤمنین (ع) در نهج البلاغه در حیطه زندگی اجتماعی عواملی مؤثر می باشند که باعث سلامت اجتماع و رسیدن آن به کمال مطلوب افراد آن جامعه می شود از جمله زمینه سازی برای رسیدن به ملکات اخلاقی، پرورش روح عدالت خواهی، عدالت اجتماعی، عدالت اقتصادی که دارای زیر مجموعه هایی از جمله دلسوزی نسبت به اموال بیت المال، تأمین امکانات اولیه زندگی و ... عدالت قضایی شامل نصب قاضیان برتر برای قضاوت، توجه و رسیدگی مستقیم بر رأی قاضیان و ... و بحث از امنیت که به ابعاد امنیت در کلام امام علی (علیه السلام) که شامل امنیت اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و ... است؛ در ادامه به بحث از مردم داری، که دارای زیرمجموعه های صراحت و صداقت با مردم، پرده پوشی و نادیده گرفتن عیوب مردم، مهر و محبت با مردم، توجه به خواسته ها و مشکلات مردم می باشد. موارد بعدی که بررسی شد اجرای اصل مهم امر به معروف و نهی از منکر، مدیریت صحیح در اداره امور جامعه و توسعه آموزش و پرورش بود. موارد دیگری نیز وجود دارد که به دلیل اطناب از پرداختن به آنها در این تحقیق صرف نظر شد.

---

۱. محمد، دشتی، همان کتاب، خطبه ۱۶۴.

۲. مصطفی دلشاد تهرانی، حکومت و حکمت (حکومت در نهج البلاغه)، تهران، خانه اندیشه جوان، ۱۳۷۷، ص ۲۵.

نتیجه گیری

نتیجه حاصل از این تحقیق آن است که با توجه به دید توحیدی انسان مؤمن هم در دنیا پیروز است و هم در آخرت سرافراز. در چنین نگاهی روزی دنیا خود به دنبال انسان است و حرص زدن بر آن چیزی جز رنج و حتی در مواردی گناه نمی افزاید. نگاه موحدانه به دنیا در نهج البلاغه ثمرات و جلوه هایی در زندگی دارد که حاصل این تحقیق است که در سه فصل جمع آوری شد. در فصل اول مفهوم شناسی شامل معانی اعتقاد، توحید، نهج البلاغه بوده است و فصل دوم که حیطه زندگی فردی در نهج البلاغه بود که با توجه به دو بعدی بودن انسان، پیوند اعتقاد به توحید در زندگی سالم فردی در دو مبحث بعد جسمی و روحی مورد بررسی قرار گرفت، در مبحث جسمی به اهمیت سلامت در جسم در نهج البلاغه، نوع تغذیه، مقدار غذا و در مبحث روحی پرستش خدا، آرامش، تقوای الهی، توکل و ... اشاره شد که برقراری هر کدام از موارد یاد شده در زندگی باعث رسیدن به زندگی سالم و مطلوب و در نهایت رسیدن به کمال مطلوب می شود. و در فصل دوم که مربوط به حیطه زندگی اجتماعی بود عوامل مؤثر که باعث سلامت اجتماع و رسیدن آن به کمال مطلوب افراد آن جامعه می شود از جمله زمینه سازی برای رسیدن به ملکات اخلاقی، عدالت، پرورش روح عدالت خواهی، عدالت اجتماعی، عدالت اقتصادی که دارای زیر مجموعه هایی از جمله دلسوزی نسبت به اموال بیت المال، تأمین امکانات اولیه زندگی و ... عدالت قضایی شامل نصب قاضیان برتر برای قضاوت، توجه و رسیدگی مستقیم بر رأی قاضیان و ... و بحث از امنیت که به ابعاد امنیت در کلام امام علی (علیه السلام) که شامل امنیت اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و ... است؛ در ادامه به بحث از مردم داری، که دارای زیرمجموعه های صراحت و صداقت با مردم، پرده پوشی و نادیده گرفتن عیوب مردم، مهر و محبت با مردم، توجه به خواسته ها و مشکلات مردم می باشد. موارد بعدی که بررسی شد اجرای اصل مهم امر به معروف و نهی از منکر، مدیریت صحیح در اداره امور جامعه و توسعه آموزش و پرورش بود.

منابع و مأخذ

❖ قرآن کریم

۱. آکسفورد ادونس - دیکشنری، تهران: معرفت و زبان آموز، ۱۳۸۱.
۲. آمدی، عبدالواحد، تصنیف غررالحکم، قم: الحوزه العلمیه قم، مکتب الاعلام الاسلامی، ۱۳۷۴.
۳. غرر الحکم و درر الکلم، شرح جمال الدین محمد خوانساری، با مقدمه و تصحیح و تعلیق میر جلال الدین حسینی ارموی (محدث)، تهران: انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۳۹-۱۳۴۶.
۴. ابن شعبه حرّانی، حسن بن علی، تحف العقول عن آل الرسول صلی الله علیه، مصحح: علی اکبر، غفاری، چاپ: دوم، قم: مؤسسه النشر الاسلامی، ۱۴۰۴ق.
۵. ابن منظور، محمد بن مکرم، لسان العرب، ج ۳، بیروت: دار صادر، ۱۴۱۴.
۶. انیس ابرهیم و دیگران، المعجم الوسیط، تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی، ۱۳۷۲.
۷. باهنر، محمد جواد، کتاب انسان و خود سازی، تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی، ۱۳۷۰.
۸. بهشتی، محمد، فرهنگ فارسی صبا، بی جا، بی نا، ۱۳۷۱.
۹. جرجانی، علی بن محمد، التعریفات، ج ۱، بی جا، بی نا، بی تا.
۱۰. جعفری، محمدتقی، ترجمه و شرح نهج البلاغه، ج ۱، ۴، ۱۷، ۲۶، چ دوم، تهران، دفتر نشر فرهنگ اسلامی ۱۳۷۶.
۱۱. حر عاملی، محمد بن حسن، وسائل الشیعه، ج ۱۹، چاپ: پنجم، بیروت: داراحیاء التراث العربی، ۱۴۰۳ق.
۱۲. دشتی، محمد، ترجمه نهج البلاغه، تهران: فهرست، ۱۳۸۵.
۱۳. _____ و محمد با همکاری ستاد امیرالمومنین علی علیه السلام ... [و دیگران]، امام علی علیه السلام و تفریحات سالم، چ ۳، قم: موسسه فرهنگی تحقیقاتی امیرالمومنین (ع)، ۱۳۷۹.
۱۴. دلشاد تهرانی، مصطفی، حکومت و حکمت (حکومت در نهج البلاغه)، تهران: خانه اندیشه جوان، ۱۳۷۷.
۱۵. دهخدا، علی اکبر، فرهنگ دهخدا، بی جا، بی نا، ۱۳۳۲.

۱۶. راغب اصفهانی، حسین، معجم مفردات الفاظ القرآن، بیروت، دارالعلم، ۱۴۱۲ ق.
۱۷. رهبر، محمدتقی، سیاست و مدیریت از دیدگاه امام علی (علیه السلام)، تهران، سازمان تبلیغات اسلامی، ۱۳۶۳.
۱۸. شجاعی، محمد صادق، با همکاری مجتبی حیدری، نظریه انسان سالم با نگرش به منابع اسلامی، قم: موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی(ره)، ۱۳۸۸.
۱۹. شیخ صدوق، محمد بن علی بن حسین بن بابویه، التوحید، تصحیح و تعلیق: السید هاشم الحسینی الطهرانی، قم: منشورات جماعه المدرسين فی الحوزة العلمیه فی قم المقدسه، ۱۳۹۸. فراهیدی، خلیل بن احمد، کتاب العین، ج ۳، قم: انتشارات هجرت، ۱۴۱۰.
۲۰. _____، من لایحضره الفقیه، ج ۳، مترجم: محمدجواد غفاری، تهران: دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۸۵.
۲۱. شرتونی، سعید، اقرب الموارد، بی جا: اسوه، ۱۳۹۲ ق.
۲۲. طباطبایی، محمدحسین، ترجمه المیزان، ترجمه سیدمحمدباقر موسوی همدانی، ج ۱۷، چ ۵، قم: انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، ۱۳۷۴.
۲۳. فاضل لنکرانی، محمد، آیین کشورداری از دیدگاه نهج ال بلاغه، تقریر و تنظیم حسین کریمی، تهران، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، ۱۳۷۷.
۲۴. فیض الاسلام، سیدعلینقی، ترجمه و شرح نهج البلاغه، تهران: انتشارات فیض الاسلام، ۱۳۷۵.
۲۵. قربانی لاهیجی، زین العابدین، اخلاق و تعلیم و تربیت اسلامی، قم: انصاریان، ۱۳۷۴.
۲۶. کلینی، محمدبن یعقوب، اصول کافی، بیروت، دارالاضواء، ۱۴۰۵.
۲۷. لثی واسطی، علی بن محمد، عیون الحکم والمواعظ (للثی)، محقق/مصحح: حسنی بیرجندی، حسین، قم: دار الحدیث، چاپ: اول، ۱۳۷۶.
۲۸. نجار، عبدالمجید، آزادی اندیشه و بیان عامل تفرقه یا وحدت فرهنگی، ترجمه محسن آرمین، تهران: قطره، ۱۳۷۷.
۲۹. مجلسی، محمدباقر، بحارالانوار، ج ۷۳، چاپ دوم، بیروت: مؤسسه الوفاء، ۱۴۰۳.
۳۰. محدث نوری، میرزا حسین، مستدرک الوسائل، ج ۹، قم: انتشارات مؤسسه آل البيت لاحیاء التراث، ۱۴۰۸.
۳۱. محدثی، جواد، اخلاق معاشرت، چاپ ۳۳، قم: حوزه علمیه قم دفتر تبلیغات اسلامی مرکز انتشارات، ۱۳۷۹.

۳۲. محمدی ری شهری، محمد، سیاست نامه امام علی (علیه السلام)، ترجمه مهدی مهری، قم، دارالحديث، ۱۳۷۹.
۳۳. مسعود بن عیسی، ورام بن ابی فراس، تنبیه الخواطر معروف به مجموعه ورام، قم: مکتبه الفقیه، بی تا.
۳۴. مصباح یزدی، محمد تقی، مشکات، اخلاق در قرآن، ج ۱، قم: انتشارات موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)، ۱۳۸۸.
۳۵. مطهری، مرتضی، پیرامون جمهوری اسلامی ایران، قم: صدرا، ۱۳۵۸.
۳۶. ———، ———، ده گفتار، قم: صدرا، بی تا.
۳۷. ———، ———، سیری در نهج البلاغه، قم: مرکز مطبوعاتی دارالتبلیغ اسلامی، چاپ دوم، ۱۳۵۴.
۳۸. معادیخواه، عبدالمجید، فرهنگ آفتاب، تهران، ذره، ۱۳۷۲.
۳۹. موسوی، سید صادق، تمام نهج البلاغه، تهران: مؤسسه صاحب الزمان، ۱۳۷۶.
۴۰. میریام، و بستر، تهران: ابتدا، ۱۳۷۹.
۴۱. نراقی، احمد، معراج السعاده، قم، هجرت، ۱۳۸۳.
۴۲. یعقوبی، احمد بن اسحاق، تاریخ یعقوبی، بیروت: دار العراق، ۱۳۷۵.

پایان نامه و مقاله

۱. جمشیدی، سید محمدرضا، «ارزش و ارزش شناسی»، مجله فرهنگ، شماره ۴-۵، ۱۳۶۸.
۲. شاهچراغی، اعظم، «نقش حکومت در تأمین امنیت قضایی و اقتصادی در جامعه از دیدگاه نهج البلاغه»، پایان نامه کارشناسی، دامغان، مدرسه علمیه فاطمیه، ۱۳۹۱.

کتابخانه های الکترونیکی و سایت ها

۱. کتابخانه مدسه فقاها

۲. سایت اسلام پدیا

۳. سایت ویکی پدیا